УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ЗА СПЕЦИЈАЛНУ ЕДУКАЦИЈУ И РЕХАБИЛИТАЦИЈУ
ОДЕЉЕЊУ ЗА СУРДОЛОГИЈУ

Предлог пројекта докторске дисертације

"СПЕЦИФИЧНОСТ ЈЕЗИЧКОГ ИЗРАЗА КОД ГЛУВИХ И НАГЛУВИХ УЧЕНИКА ОСНОВНОШКОЛСКОГ УЗРАСТА"

Кандидат:
мр Маја Срзић

Београд, 2017.

САДРЖАЈ

1. УОПШТЕ О ПРОБЛЕМУ 1

2. ПРОБЛЕМ И ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА..... 4

3. ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА..... 5

4. ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВЊА 6

5. ХИПОТЕЗЕ..... 7

6. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА..... 7

6.1. Узорак истраживања 7

6.2. Инструменти истраживања 8

6.3. Поступак спровођења истраживања..... 8

7. ПЛАН ОБРАДЕ И АНАЛИЗЕ ПОДАТАКА 9

8. ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА..... 9

9. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА 10

10. НАУЧНИ ДОПРИНОС 10

11. ПОЧЕТНА ЛИТЕРАТУРА..... 12

1. УОПШТЕ О ПРОБЛЕМУ

Сваки човек има потребу да комуницира са другим људима, па се његова језичка способност реализује говором као најприроднијим језичким изразом. Могућност да комуницира, да употребљава, вешто организује и користи језичке симболе у различитим ситуацијама јесте једна од способности човека која га разликује од осталих врста живих бића.

Савремена наука о језику језичку делатност дели на језик и говор. Говор и језик су категорије које се уче. Говорно-језички развој сваког појединца зависи од органских, психолошких и срединских фактора као што су: адекватна анатомско-физиолошка зрелост и интактност говорних органа, интактност аудитивног апарата и аудитивне перцепције, зрелост, спремност централног нервног система, развијеност моторике, сензомотроне координације и визуелне перцепције, социјална средина, говорни подстицаји, адекватан говорни модел, когнитивне функције, емоционалне, вољне и мотивационе карактеристике личности.

Један од важнијих чинилаца у учењу говора и језика је формирање, поседовање, богаћење и изградња речника. Лингвистичка дисциплина која се бави проучавањем састава речи једног језика, проучавањем његове лексике је лексикологија. Лексикологија се бави изучавањем лексема, тј. „речи“ са свим граматичким облицима и фразеолошким проширењима. Речи омогућавају споразумевање међу људима захваљујући томе што функционишу као знакови. Помоћу речника процењујемо богатство и развијеност појмова код детета.

Крајем прве године живота дете почиње изговарати прве речи. До поласка у школу тај се број годишње повећа просечно за око хиљаду речи. Тренд раста и повећања дечјег речника се наставља и то највише под утицајем школовања и образовања (Педагошки лексикон, 1996).

У раном узрасту дете користи реч која за њега означава сваки предмет који има заједничке особине из исте групе предмета, а онда се јавља једна реч за различите ствари, потом једна реч за једну ствар и на крају једна реч-појам за исте ствари по роду или врсти. Такве речи дете користи у млађем узрасту за властита имена, стварне именице, имена животиња и биљака, за боје... Тако крајем треће године дете може

користити до 1000 речи од чега је највећи број именица, па глагола, заменица придева, предлога...

У предшколском периоду долази до бржег усвања појмова те ширења и богаћења речника. У овом периоду дечји речник постаје квантитативно већи и сазнајно богатији. У периоду између 7. и 10. године деца имају веома развијен речник. Дете до осам година у просеку зна око 3600 речи, што се даљим учењем и радом стално повећава. Настава и школа утичу на развој и богаћење речника, те дечји говор постаје и граматички правилнији.

Дете у овом периоду постаје веома мотивисано и заинтересовано за учење нових речи, па само запиткује и тражи објашњења значења одређених њему непознатих речи. Говор детета постаје разумљивији, јер се ослобађа конкретности и погрешног изражавања. У овом узрасту дете најчешће користи теме из свакодневног живота (активности у кући, у школи, активности са децом, школске приредбе...).

Речнички фонд се почиње нагло развијати у периоду између једанаесте и четрнаесте године живота детета. Терман сматра да десетогодишње дете зна у просеку око 5400 речи, а дванаестогодишње 7200. Поред повећања обима речника долази и до квалитативних промена па свака реч постаје богатија, све више се јављају појмови из области разних наука, апстрактни изрази моралног и социјалног карактера... Граматички гледано долази до усавршавања употребе речи, реченице постају сложеније, разумевање говора расте, па деца почињу разумевати пренесени, метафорички смисао речи и све се више допуњују писани и усмени говор. Дете почиње употребљавати индиректан говор, а смањивати употребу директног говора.

Код деце оштећеног слуха питање речника је било и остаје доминантан проблем, јер деца оштећеног слуха не развијају говор као деца која чују. Услед оштећења слуха, где недостаје акустичка компонента средине која стимулира учење говора, деца оштећеног слуха уче говор на посебан и другачији начин, што утиче на обим и квалитет њиховог речника (Савић, 1986).

Савић (1986) сматра да се речнику особа оштећеног слуха мора посветити знатно већа пажња, не само у погледу квантума, већ управо у погледу његове функционалне вредности за свакодневне потребе живота, али и активно владање речју, појмом од стране особе оштећеног слуха. Умеће коришћења речи у адекватним ситуацијама и лакоћа њене употребе доводе до успешне комуникације.

Овладавање појединoм речју или већом лексичком јединицом је сложен и захтеван процес. Реч се састоји од облика, садржаја и употребе па је за потпуно

усвајање сваке речи потребно усвојити све њене аспекте. Како то није увијек лако, поједине речи знамо само у одређеном аспекту (Cvikić, 2007). Знање облика речи значи знати као реч звучи, како се изговара, како изгледа написана, како се пише, је сложен задатак па се током овладавања речима догађају различите тешкоће у писању, читању, изговору (Бошњак, 2005). Значење, као и сви други нивои речи се поступно усвајају.

Заједнички европски референтни оквир за језике (2005), темељни документ о процесу учења, поучавања и вредновања језика, настао у оквиру Већа Европе, између осталог говори и о појму лексичка спремност (компетенција) и дефинише је као "познавање и способност кориштења вокабулара неког језика" (ZEROJ, 2005, 13 према Udier, 2009).

Једна реч спремна је за употребу ако нам лако долази у сећање, ако је спремна за употребу онда кад то одређена ситуација захтева. Одређене речи нам долазе у сећање ако су добро интегрисане. Ако реч долази лако и брзо у сећање и ако није потребно да је се присећамо, можемо рећи да је спремна за употребу и да се налази на високом степену лексичке спремности. Владање одређеном речју омогућава њену практичну примену у активном говору (Димитријевић и Ђорђевић, 1978).

Проблемима овладавања и разумевања речи, језичким садржајима, применом речи у различитим вербалним контекстима и ситуацијама бави се семантика. Део семантике који се бави описом значења речи назива се лексичка семантика и описује различита начела семантичкога структурирања појединачнога лексема, као нпр. однос денотација/конотација, затим полисемију, али и различита начела међулексичкога структурирања, као нпр. код синонима, антонима, метонима, хомонима, хиперонима и хипонима и др. Савремени приступи у лексичкој семантици темеље се на повезаности синтаксе и семантике, тј. на чињеници да лексеми, тј. речи, своје право значење остварују у контексту, тј. у синтагматском окружењу те да без контекстуалне анализе нема квалитетног описа значења.

Поред тога што имају своја појединачна значења, речи међусобно стоје у различитим врстама значењских односа. Ти односи могу бити синтагматски и парадигматски. Синтагматски односи, произилазе из секвенцијалног начина појављивања лексема; док парадигматски односи произилазе из начина супституције једне лексеме другом. Познато је више типова парадигматских односа:

- Синонимија - То је однос истоветности значења. Приликом тражења синонима треба водити рачуна о стилским, емоционалним разликама и, што је веома битно, о

контексту. Две лексеме могу бити синоними у једној реченици, али се разликовати у другој.

- Хомонимија - Појава постојања речи истих по гласовном склопу, често истих и у писању, а различитих по значењу.
- Хипонимија - Овај смисаони однос упућује на појам укључивања, односно сврставања речи у хијерархијски устројене значењске класе са надређеним члановима (хиперонимима) и подређеним члановима (хипонимима).
- Антонимија - Ово је однос супротности значења. Постоји неколико врста антонима, међу којима су најважнији: градуабилни антоними (прави, најчешће придевски парови, који допуштају изражавање степена поређења; неградуабилни антоними (комплементарни чланови, допунски), који се нормално не степенују; конверзни чланови (релациони), двосмерни контрасти који су међусобно зависни, тако да један претпоставља постојање другог.
- Инкомпатибилност - Употребљава се за скуп лексема које су узајамно искључиви чланови исте надређене категорије (Кристал, 1996: 105).

Учење језика и савладавање говора су процеси који се природно и спонтано развијају слушањем и то без посебног напора код особа с очуваним чулом суха, док се код особа са оштећењем слуха јављају значајне тешкоће у подручју језично-говорне комуникације.

У нашем истраживању ћемо се бавити свим наведеним лексичким и семантичким проблемима (речник, његово усвајање и богаћење, лексичка спремност, усвајање семантике, правилан развој значења речи, значењским односима између речи) код глувих и наглувих ученика основношколског узраста.

2. ПРОБЛЕМ И ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Отежано усвајање и развој језика, сиромашан лексички фонд, немогућност разумевања речи, тешкоће како у разумевању вербалне комуникације тако и у самој комуникацији код глуве и наглуве деце, подстакле су нас да се одлучимо за ово истраживање.

Предмет овог истраживања је проучавање специфичности језичког израза код глуве и наглуве деце основношколског узраста.

3. ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

У теоријском делу рада, у складу са постављеним предметом истраживања постављени су следећи циљеви:

1. Извршити концептуалну анализу кључних појмова везаних за језички израз (области лексике и семантике);
2. Извршити анализу постојеће литературе и резултата досадашњих истраживања из области лексике и семантике;
3. Резимирати теоријске и емпиријске резултате из области лексике и семантике код глувих и наглувих ученика.

Општи циљ емпиријског дела рада тј. самог истраживања је утврдити специфичност језичког израза (лексике и семантике) код глуве и наглуве деце основношколског узраста.

Посебни циљеви:

- утврдити утицај школског узраста на развијеност лексике код глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
- утврдити утицај стања слуха на развијеност лексике код глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
- утврдити утицај успеха из матерњег језика на развијеност лексике код глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
- утврдити утицај пола на развијеност лексике код глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
- утврдити повезаност између развијености семантике и узраста, степена оштећења слуха, успеха из матерњег језика и пола глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
- извршити квалитативну анализу добијених података у зависности од школског узраста, степена оштећења слуха, успеха из матерњег језика и пола глувих и наглувих ученика основношколског узраста, у оквиру одређених лексичких и семантичких области;
- извршити квантитавну анализу добијених података у зависности од школског узраста, степена оштећења слуха, успеха из матерњег језика и пола глувих и наглувих ученика основношколског узраста, у оквиру одређених лексичких и семантичких области;

- утврдити утицај одређених демографских карактеристика на језички израз код глувих и наглувих ученика основношколског узраста и упоредити постигнућа глувих и наглувих ученика и ученика који чују.

4. ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВЊА

- испитати степен повезаности школског узраста и развијености лексике код глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
- испитати степен повезаности стања слуха и развијености лексике код глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
- испитати степен повезаности успеха из матерњег језика и развијености лексике код глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
- испитати степен повезаности пола и развијености лексике код глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
- испитати степен повезаности између развијености семантике и узраста, степена оштећења слуха, успеха из матерњег језика и пола глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
- извршити квалитативну анализу добијених података у зависности од школског узраста, степена оштећења слуха, успеха из матерњег језика и пола глувих и наглувих ученика основношколског узраста, у оквиру одређених лексичких и семантичких области;
- извршити квантитавну анализу добијених података у зависности од школског узраста, степена оштећења слуха, успеха из матерњег језика и пола глувих и наглувих ученика основношколског узраста, у оквиру одређених лексичких и семантичких области;
- испитати степен повезаности одређених демографских карактериситика и језичког израза код глувих и наглувих ученика основношколског узраста и
- извршити поређење постигнућа глувих и наглувих ученика и ученика који чују.

5. ХИПОТЕЗЕ

У складу са дефинисаним циљем истраживања постављене су следеће хипотезе:

1. школски узраст има утицаја на језички израз код глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
2. степен оштећења слуха нема утицаја на језички израз код глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
3. успех из матерњег језика има утицаја на језички израз код глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
4. пол нема утицаја на језички израз код глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
5. школски узраст, степен оштећења слуха, успех из матерњег језика и пол немају утицаја на развијеност лексике код глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
6. школски узраст, степен оштећења слуха, успех из матерњег језика и пол не утичу на развијеност семантике код глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
7. не постоји утицај одређених демографских карактеристика на језички израз код глувих и наглувих ученика основношколског узраста;
8. постоје разлике у језичком изразу између глувих и наглувих ученика и ученика који чују.

6. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

6.1. Узорак истраживања

Истраживањем ће бити обухваћено око 70 глувих и наглувих ученика (који ће бити разврстани у групе према узрасту, степену оштећења слуха, успеху из матерњег језика и полу и одређеним демографским карактериситкама) и око 70 ученика који чују.

Истраживањем ће бити обухваћени ученици који похађају школе за глуве и наглуве ученике у Сарајеву, Тузли, Бања Луци, Београду, Земуну и ученици из једне редовне основне школе у Сарајеву.

Истраживање је планирано за друго полугодиште школске 2017/2018. године.

6.2. Инструменти истраживања

- Објективна и субјективна тонална аудиометрија – Подаци о врсти и степену оштећења слуха, тј. резултати објективне и субјективне аудиометрије, биће преузети из школске (медицинске) документације сваког ученика;
- Подаци о полу, школском узрасту, степену оштећења слуха, успеху ученика из матерњег језика и одређеним демографским карактериситкама биће преузети из школске документације;
- Тест за испитивање лексичке спремности (Димитријевић и Ђорђевић, 1978);
- Семантички тест (Владисављевић, 1983) и
- Специјално дизајнирана Стрип прича за потребе овог истраживања (Срзић, 2017).

Инструменти и начин њихове употребе ће бити прилагођени потребама истраживања и комуникативним могућностима глувих и наглувих ученика.

6.3. Поступак спровођења истраживања

Истраживање ће бити обављено у школама које похађају глуви и наглуви ученици у Сарајеву, Тузли, Бања Луци, Београду и Земуну, као и редовној основној школи у Сарајеву (за ученике који чују). Ученици ће имати задатак да ураде два теста: Тест лексичке спремности, Семантички тест, као и да на основу слика испричају Стрип причу.

Израда задатака временски неће бити ограничена.

Испитивач ће ученицима, путем говора и знаковног језика, објаснити њихове задатке за сваки задати тест и Стрип причу. Истраживање ће се одвијати индивидуално и писмено.

Тест лексичке спремности - Из овог теста смо, за ово истраживање, изабрали 8 лексичких области које ћемо испитивати, а то су: животиње, природа, занимања, храна и пиће, одећа и обућа, превозна средства, делови тела и град. Ученицима смо дали кратко упутство и објаснили да на празном папиру треба да напишу појмове који спадају у наведену област.

Семантички тест – се састоји од 4 категорије речи (хомоними, антоними, синоними и метоними) помоћу којих се испитује познавање њиховог значења и активне

употребе. Свака категорија садржи по 10 именица за подстицај. Ученицима ће бити објашњена свака категорија и бити дата упутства и пример.

Стрип прича – је специјално дизајнирана прича у четири слике, за потребе овог истраживања. У четири слике је приказана прича, коју ученици треба да испричају, тј. да напишу по неколико реченица испод сваке слике и направе причу, што ће им бити објашњено, усмено и путем знаковног језика.

7. ПЛАН ОБРАДЕ И АНАЛИЗЕ ПОДАТАКА

Сви добијени подаци ће бити сачувани у програму за персоналне рачунаре. Microsoft Excel. За обраду података користићемо IBM SPSS statistics 22.

Добијени подаци биће обрађени адекватним статистичким мерама и поступцима. У анализи (обради) података употребићемо: фреквенције и проценте, аритметичке средине (мера централне тенденције) и стандардне девијације (мера варијабилности), хи-квадрат и његову значајност, значајност разлика између аритметичких средина за зависне узорке, значајност разлика између аритметичких средина за независне узорке.

Након прикупљених података, а у складу са добијеним резултатима биће примењени и додатни статистички поступци и мере.

8. ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА

Након завршеног истраживања приступиће се статистичкој обради добијених података (адекватним методама и техникама), а затим ће се извршити и интерпретација добијених резултата. Добијени резултати ће бити приказани табеларно и графички.

9. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

С обзиром на значај проблема развоја језика, сиромашног лексичког фонда код глувих и наглувих ученика, тешкоћа у разумевању речи, као и на чињеницу да је овај проблем, на нашим подручјима увијек актуелан, одлучили смо се да спроведемо овакво истраживање.

Након обраде и анализе добијених података, извешће ће се одређени закључци који ће своју примену наћи у свакодневном раду са глувим и наглувим ученицима.

Резултати до којих ћемо доћи би требало да допринесу развоју језика, ширењу и богаћењу вокабулара код глувих и наглувих ученика, побољшању семантике, дајући смернице за директан наставни рад и на тај начин омогуће побољшање наставне праксе.

10. НАУЧНИ ДОПРИНОС

Чињеница да је проблем развоја и изградње језика, као и сиромашан лексички фонд код глувих и наглувих ученика евидентан и увек актуелан на нашим подручјима, навела нас је да се одлучимо на овакво истраживање.

Проблеми сиромашног вокабулара, несразмерне употребе одређених врста речи, неразумевање језика и говора, отежане или потпуно онемогућене вербалне комуникације, као и проблеми отежаног разумевања у великој мери утиче на образовање ове популације, али и на могућности адекватне социјалне интеграције.

Резултати до којих ћемо доћи би требало да допринесу развоју језичког израза и дају нам податке о фреквентности употребе речи, лексичкој спремности, распрострањености и разумевању речи како бисмо стекли представу о речнику глувих и наглувих ученика..

Једним делом наше истраживање би требало да употпуни постојећа наставна сазнања и осавремени досадашње методе рада са глувим и наглувим ученицима, допринесе развоју свакодневне наставне праксе. Нашим истраживањем ћемо покушати да дефинишемо и развијемо начине помоћу којих ученици могу што успешније усвајати појмове и богатити вокабулар, јер богаћење вокабулара, лексичка спремност за употребу речи, разумевање речи омогућавају боље разумевање језика и говора,

олакшавају стицање нових знања и образовних постигнућа глувих и наглувих ученика, а у циљу боље социјалне интеграције.

11. ПОЧЕТНА ЛИТЕРАТУРА

1. Бркић, М. и Кундачина, М. (2003). *Статистика у истраживању одгоја и образовања.* Сарајево: Јела Едуца, стр. 604 [ИСБН 9958-632-03-9; УДК 311.1./.2:37 (075.8)]; ЦОБИСС.БХ-ИД 12377350 9.
2. Бугарски, Р. (1984). *Језик и лингвистика*. Нолит:Београд.
3. Бугарски, Р. (1986). *Језик у друштву*. Просвета: Београд.
4. Бугарски, Р. (1986). *Лингвистика у примени*. Завод за уџбенике и наставна средства: Београд.
5. Бугарски, Р. (1996). *Увод у општу лингвистику*. Чигоја штампа XX век: Београд.
6. Бугарски, Р.(1975). *Лингвистика о човеку*. Београдски издавачко – графички завод: Београд.
7. Бугарски, Р.(1993). *Језици.* Матица српска: Нови Сад.
8. Чомски, Н. (1972). *Граматика и ум*. Нолит: Београд.
9. Цветановић, Б., Милатовић, В. и Јовановић, Н. (1995). *Методика наставе српског језика (избор текстова).* Учитељски факултет: Београд.
10. Цвијовић, М. (1992). *Дечји говор; речник и реченица, осми разред основне школе.* Завод за уџбенике и наставна средства: Београд.
11. Цвикић, Л. (2007). *Учење и поучавање ријечи*, у Цвикић, Л. (ур.) *Други језик хрватски*.: Профил: Загреб.
12. Цвикић, Л. и Бошњак, М. (2005). *Рјечничка саставница*, у Јеласка, З. и сур. *Хрватски као други и страни језик*. Хрватска свеучилишна наклада: Загреб.
13. Де Сосир, Ф. (1977). *Општа лингвистика*. Нолит: Београд.
14. Димић, Д. Н, Исаковић, Љ. и Ковачевић, Т. (2002). Лексичко – стилски дефицити код глуве и наглуве деце основношколског узраста. *Београдска дефектолошка школа*, 3, 24-352.
15. Димић, Д. Н. и Кашић, З.Н. (2000). Лексикон глуве и наглуве деце и отворена класа речи. *Београдска дефектолошка школа*, 1, 61-70.
16. Димић, Д. Н. (2001). Специфичности релативног активног (говорног) и релативног пасивног (гестовног) речника глуве и наглуве деце, *Београдска дефектолошка школа*, 1, 12 – 19.

17. Димић, Н. Д. (2002). Класе речи и лексички дефицити код глуве и наглуве деце. *Истраживања у дефектологији*, 1, 131-142.
18. Димић, Д. Н. (2003). *Говорно – језички дефицити код глуве и наглуве деце*. Друштво дефектолога Србије и Црне Горе: Београд.
19. Димић, Д. Н. (2004): *Проблеми у језичком изразу код глуве и наглуве деце*. Друштво дефектолога Србије и Црне Горе: Београд.
20. Димић, Д. Н. и Кашић, З. (2000). Лексикон глуве и наглуве деце и отворена класа речи, *Београдска дефектолошка школа*: Београд, 63 – 71.
21. Димић, Д. Н. и Ковачевић, Т. (1998). Специфичности лексике у писаном изражавању деце оштећеног слуха основношколског узраста. *Београдска дефектолошка школа*, 1, 14 – 30.
22. Димић, Д. Н, Ковачевић, Т. (2004). Знаковни, говорни и писани речник код деце оштећеног слуха. *Београдска дефектолошка школа*, 2 - 3, 69 – 77.
23. Димић, Н. и сарадници (2005). Сметње и поремећаји у развоју код деце оштећеног слуха, у књизи Голубовић С. и сарадници: *Сметње и поремећаји код деце ометене у развоју.* Дефектолошки факултет: Београд.
24. Димић, Н. и Исаковић, Љ. (2006). Илустрација као стимуланс за развој речника ученика оштећеног слуха и ученика који чују. *Београдска дефектолошка школа*, Друштво дефектолога Србије: Београд. 3, 1-23
25. Димић, Д.Н. и Исаковић, Љ. (2006). Лексичка спремност код глувих и наглувих ученика и ученика који чују. *Београдска дефектолошка школа*, 27-39.
26. Димић, Н. и Исаковић Љ. (2007). Специфичност употребе речи супротног значења код деце оштећеног слуха и деце која чују, *Нове тенденције у специјалној едукацији и рехабилитацији,* И научни скуп Универзитета у Београду, Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд, 509 – 528.
27. Димић, Д. Н. и Исаковић, Љ. (2007). Карактеристике лексикона код деце оштећеног слуха и деце која чују. *Београдска дефектолошка школа*, 1, 9-25.
28. Димитријевић, Н. и Ђорђевић, Д. Д. (1978). *Испитивање лексичке спремности код монолингвалних и билингвалних ученика основне школе.* Институт за педагошка истраживања: Београд.
29. Гортан-Премк, Д. (1997). *Полисемија у организацији лексичког система у српском језику*, Институт за српски језик. САНУ: Београд.
30. Група аутора (1996). *Педагошки лексикон*, Завод за уџбенике и наставне средства: Београд.

31. Група аутора (1998). *Језик и култура говора у образовању*. Институт за педагошка истраживања, Завод за уџбенике и наставна средства: Београд.
32. Група аутора (1999). *Дефектолошки лексикон*. Завод за уџбенике и наставна средства: Београд.
33. Hakuta, K. (1986). Mirrors of Language: The debate on bilingualism, New York:Basic Books.
34. Henriksen, B. (1999). Three dimensions of vocabulary development, Studies in Second Language Acquisition, 21 (2): 303-317.
35. Hoffmeister, R. (2000). A piece of the puzzle: ASL and reading comprehension in deaf children. U C. Chamberlain, J. P. Morford, & R. I. Mayberry (ur.) Language acquisition by eye. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 143-164.
36. Hoiting, N. & Slobin, D. I. (2002). What a deaf child needs to see: Advantages of a natural sign language over a sign system. U R. Schulmeister & H. Reinitzer (ur.) Progress in sign language research: In honor of Siegmund Prillwitz. Hamburg: Signum. 267-277.
37. Хркаловић, Р. (1982). *Особености писаног речника интровертних и екстровертних ученика,* Институт за педагошка истраживања, Просвета: Београд.
38. Игњатовић – Савић, Н. (приредила, 1981). *Развој говора код детета*, изабрани радови. Завод за уџбенике и наставна средства: Београд.
39. Исаковић, Љ. (2007). Врсте речи у реченици код ученика оштећеног слуха и ученика који чују. *Београдска дефектолошка школа*, Друштво дефектолога Србије: Београд, 2, 11-23.
40. Исаковић, Љ. и Ковачевић, Т. (2009). Неке специфичности семантике код глувих и наглувих ученика, У књизи: *Истраживања у специјалној едукацији и рехабилитацији* (Ресеарцх ин Специал Едуцатион анд Рехабилитатион). Универзитет у Београду, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Ед.: Добривоје Радовановић, Београд, 313-331. ЦИДД, 313-331.
41. Јанковић – Лежаков, Н. и Кнежевић, М. (2003). *Мој први гестовни речник*, Организација глувих Нови Сад: Нови Сад.
42. Johnson, R. E., Liddell, S. K. & Erting, C. J. (1989). Unlocking the curriculum: Principles for achieving access in Deaf education. Available from Gallaudet Research Institute, Gallaudet University, Washington, DC
43. Кашић, З. (1996). Улога семантичког језгра лексеме у богаћењу активног дечјег речника. *Београдска дефектолошка школа*, 1, 15-21.

44. Кашић, З. (1997). Затворена класа речи - језичке и комуникативне функције. *Београдска дефектолошка школа*, 2, 127 – 130.
45. Кашић, З. (1998). Неке специфичности отворене и затворене класе речи. *Наш језик*, књига XXXИИ, Београд, 148 – 154.
46. Кашић, З. (1998). Поступност успостављања значењског односа хипонимије у дечјем лексикону. *Београдска дефектолошка школа*, 2, 96 – 107.
47. Кашић, З. (2002). Аграматична продукција и семантичка "збрка" код деце раног школског узраста. *Истраживања у дефектологији*, Дефектолошки факултет, ЦИДД, Београд
48. Кашић, З. (2003). *Фонетика*. уџбеник за студенте Дефектолошког факултета. Дефектолошки факултет: Београд.
49. Кашић, З. и Димић, Д. Н. (1999). Језичка компетенција глуве и наглуве деце у остваривању зависне клаузе. *Београдска дефектолошка школа*, 1, 10 – 19.
50. Кашић, З. и Димић, Д. Н. (1999). Типови аграматизма у зависној клаузи код глуве и наглуве деце. *Београдска дефектолошка школа*, 2 - 3, 5 – 14.
51. Кнафлич, В. (1972). Категоријална анализа дечјег говорног језика на основношколском узрасту у селу и у граду. у: Васић Смиљка и др. (ур.) *Говорно понашање ученика основношколског узраста с посебним освртом на лексику и семантику*, Београд: Научна књига, стр. 41-54.
52. Костић, Ђ. (1980). *Говор и слушно оштећено дет*е. Културни центар – Привредна књига: Горњи Милановац.
53. Костић, Ђ. (1987). *Оперативна граматика српскохрватског језика*. Просвета: Београд.
54. Костић, Ђ. и Владисављевић, С. (1995). *Говор и језик детета у развоју*. Завод за уџбенике и наставна средства: Београд.
55. Костић, Ђ, Владисављевић, С. и Поповић, М. (1983). *Тестови за испитивање говора и језика*. Завод за уџбенике и наставна средства: Београд.
56. Ковачевић, В. (2000). *Оштећење слуха и лексичко – семантички развој*. Задужбина Андрејевић: Београд.
57. Ковачевић, Т. Р. (2005). Лексичка спремност код глуве и наглуве деце у основној школи. *Београдска дефектолошка школа*, 1, 1-21.
58. Кристал, Д. (1996). *Кембричка енциклопедија језика*. Нолит: Београд.
59. Кристал, Д. (1998). *Енциклопедијски речник модерне лингвистике*. Нолит: Београд.

60. Кундачина, М. и Бркић, М. (2004). *Педагошка статистика*. Ужице: Учитељски факултет, стр. 356 [ИСБН 86-8069 -44-0; УДК 311:37.01(075.8); (друго издање 2006, стр. 322; треће издање 2008) [ИСБН 86-80695-60-2; УДК 311:37.01(075.8); ЦОБИСС.СР-ИД 117473548
61. Laufer, B. (2006). Comparing Focus on Form and Focus on FormS in Second Language Vocabulary Learning. The Canadian Modern Langage Review / La revue canadienne des langues vivantes 63/1, str. 149–166.
62. Лукић, В. (1982). *Дечја лексика*. Институт за педагошка истраживања: Београд.
63. Лурија, Р. А. (1976). *Основи неуропсихологије*. Нолит: Београд.
64. Лурија, Р. А. (1982). *Основи неуролингвистике*. Нолит: Београд.
65. Марјановић, А. (1990). *Дечје језичке игре*. Завод за уџбенике и наставна средства: Београд, Свјетлост: Сарајево.
66. Menyuk, P. (1988). *Language development (knowledge and use)*, Boston university, Scott Foresman & co, USA
67. Миочиновић, Љ. (1972). *Анализа писаног речника једног уџбеника намењеног ученицима основне школе,* Институт за педагошка истраживања, Научна књига: Београд.
68. Most, T. (2002). The use of repair strategies by children with and without hearing impairment. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 33, 112-123.
69. Most, T. (2003). The use of repair strategies: bilingual deaf children using sign language and spoken language, *American Annals of the deaf*, Washington, Fall 2003. 148 (4). 308-315.
70. Николић, М. (1992). *Методика наставе српског језика и књижевности*. Завод за уџбенике и наставна средства: Београд.
71. Николић, С. (2009). Индивидуалне вежбе развоја функције слушања и говора. Задужбина Андрејевић: Београд
72. Остојић, С. (2000). Карактеристике синтаксе у говору наглуве деце, *Београдска дефектолошка школа*, 2 – 3, 23 – 30.
73. Остојић, С. (2002). Утицај аудитивног тренинга на начин и квалитет комуникације наглуве деце, *Истраживања у дефектологији*, Дефектолошки факултет, ЦИДД, Београд
74. Остојић, С. (2004). *Аудитивни тренинг и развој говора наглуве деце*. Дефектолошки факултет, Београд

75. Остојић, С. и Мирић, Д. (2000). Карактериситике лексикона у говору наглуве деце, *Београдска дефектолошка школа*, Београд, 1, 53-61.
76. Padden, C. & C. Ramsey (2000). American Sign Language and reading ability in deaf children. U C. Chamberlain, J. P. Morford, & R. I. Mayberry (ur.) Language acquisition by eye. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.165-189.
77. Prinz, P. M. (2002). Cross-linguistic perspectives on sign language and literacy development. U R. Schulmeister & H. Reinitzer (ur.) Progress in sign language research: In honor of Sigmund Prillwizt. Hamburg: Signum. 221-233.
78. Quigley S. & Kretschmer, R.E. (1982). *The education of the deaf children*. Baltimore, University park Press
79. Quigley S. & Paul P. (1984). Language and Deafness. College Hill Press: San Diego, California.
80. Russel K., Quigley S. & Power J. D. (1976). Linguistic and deaf children, The Alexander Graham Bell Association for the deaf , Inc.,Washington D.C.
81. Савић, Љ. (1982). *Методика рада са децом оштећеног слуха*. Завод за уџбенике и наставна средства: Београд.
82. Савић, Љ. (1986). *Методика матерњег језика*. Завод за уџбенике и наставна средства: Београд.
83. Савић, Љ. (1986). *Методика учења говора глуве деце*. Завод за уџбенике и наставна средства: Београд.
84. Савић, Љ. (1996). *Приручник за преводиоце глувим лицима*. Савез глувих и наглувих Југославије, Дефектолошки факултет: Београд.
85. Савић, Љ. (2002). *Невербална комуникација глувих и њена интерпретација*. Централни одбор Савеза глувих и наглувих Југославије: Београд.
86. Singleton, J. L., Supalla, S. Litchfield, S. & Schley, S. (1998). From sign to word: Considering modality constraints in ASL/English bilingual education. U ASL proficiency and English literacy acquisition: New perspectives. P. Prinz (ur.) Topics in Language Disorders. 18, 16-29
87. Славнић, С. С. (1996). *Формирање говора код мале глуве деце*. Дефектолошки факултет: Београд.
88. Станојчић, Ж. и Поповић, Љ. (1995). *Граматика српскога језика*. Завод за уџбенике и наставна средства: Београд.
89. Станојчић, Ж, Поповић, Љ. и Мицић, С. (1989). *Савремени српскохрватски језик и култура изражавања.* Завод за уџбенике и наставна средства: Београд.

90. Стевановић, М. (1979). *Савремени српскохрватски језик I и II*. Научна књига: Београд.
91. Stokoe, W. (1980). *Sign Language Structure*, Annual Review of Antropology, 9, 365-390.
92. Stokoe, W. (1993). Sign Langue Structure: An Outline of the Visual Communication Systems of the American Deaf, Studies in Linguistics, Occasional Papers 8, University of Buffalo Department of Antropology and Linguistics, Buffalo, 1960, Reprint, Linstok Press, Burtonsville, Md. Press
93. Stokoe, W. (2001). *Language in Hand, Why Sign Came Before Speech*, Gallaudet University Press, Washington, D. C.
94. Strong, M. & Prinz, P. M. (1997). A study of the relationship between American Sign Language and English literacy. *Journal of Deaf Studies and deaf Education*. 2, 37-46.
95. Stuckless, R. & Birch, J. (1966). The influence of early manual communication on the linguistic development of deaf children. *American Annals of the Deaf*. 106, 436-480.
96. Шипка, Д. (1998). *Основи лексикологије и сродних дисциплина*. Нови Сад
97. Шипка, М. (1988). Још о лексичком сиромашењу језика, *Језик данас*, 8, Нови Сад
98. Шкиљан, Д. (1980). *Поглед у лингвистику*. Школска књига:Загреб.
99. Удиер, С. Л. (2006). Приступ обради лексичких јединица у настави хрватскога као другога и странога језика, *Лахор* , 77-93. Загреб
100. Valli, C. & Lucas, C. (2000). Linguistics of American Sign language, Gallaudet University Press, Washington, D.C.
101. Васић, С. (1972). Једна квантитативна анализа дечјег речника са становишта психолингвистике. у: Васић Смиљка и др. (ур.) *Говорно понашање ученика основношколског узраста с посебним освртом на лексику и семантику*, Научна књига: Београд.
102. Васић, С. (1980). *Вештина говорења*. Београдски издавачко - графички завод: Београд.
103. Васић, С.(1990). *Култура говорне комуникације*. Институт за педагошка истраживања, Просвета: Београд.
104. Васић, С, Кисић, У. и Даниловић, М. (приредили, 1998). *Језик и култура говора у образовању.* Институт за педагошка истраживања, Завод за уџбенике и наставна средства: Београд.
105. Васић, С, Кнафлич, В, Крстић, Д, Лукић, В. и Миочиновић, Љ. (1972). *Говорно понашање на основношколском узрасту.* Научна књига: Београд.

106. Вијеће Европе (2005). *Заједнички европски референтни оквир за језике: учење, поучавање, вредновање.* Школска књига: Загреб.
107. Владисављевић, С. (1997). *Говор и језик, језик и говор*. Завод за уџбенике и наставна средства: Београд.
108. Вујасиновић, З. и Димић, Н. (2000). Неке специфичности речника глуве и наглуве деце предшколског узраста. *Београдска дефектолошка школа*, Београд, 2-3, 5-13.
109. Вујасиновић, З. и Исаковић, Љ. (2007). Билингвални приступ у развоју језика код деце оштећеног слуха предшколског узраста, *Нове тенденције у специјалној едукацији и рехабилитацији*, I научни скуп Универзитета у Београду, Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд, 493 – 507.
110. Wilbur, R. B. & Petersen, L. (1998). Modality interactions of speech and signing in simultaneous communication. *Journal of Speech, Language, & Hearing Research.* 41, 200-212.
111. Зечић, С., Мујкановић, Е. и Деволли, А. (2008). *Логопедија.* Цоннецтум: Сарајево.

BIOGRAFIJA

Maja Srzić je rođena 01.5.1976. godine u Sarajevu. Osnovnu školu i prvi i drugi razred srednje škole završila je u „Prvoj gimnaziji“ u Sarajevu. Treći i četvrti razred završila je u Trinaestoj beogradskoj gimnaziji u Beogradu. Defektološki fakultet, smer za surdoaudiologiju, upisala je 1994. godine, a diplomirala 1999. godine sa prosečnom ocenom 8,92 i ocenom na diplomskom ispitu 10. Postdiplomske studije na Defektološkom fakultetu, naučno područje – Surdologija, upisala je 2000⁄2001. godine. Magistarsku tezu pod nazivom „Funkcija čitanja kod dece oštećenog sluha osnovnoškolskog uzrasta″ odbranila je 20.12.2007. godine.

U periodu od juna do septembra 1999. godine volontirala je u Univerzitetsko kliničkom Centru “Koševo“ u Sarajevu, na odjelu dečje psihijatrije kao defektolog-surdoaudiolog. Od septembra 1999. godine zaposlena je u Centru za slušnu i govornu rehabilitaciju u Sarajevu, gde radi na mestu defektologa - surdoaudiologa u razrednoj nastavi. Pored aktivnosti u edukativnom procesu, u Centru radi i na poslovima individualnog audiorehabilitatora (rehabilitacija slušanja i govora dece oštećenog sluha i govora, predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta i rehabilitacija slušanja i govora učenika sa ugrađenim kohlearnim implantom (CI). U periodu od septembra 1999. godine radila je i u Udruženju „Duga“ kao rehabilitator slušanja i govora deci sa teškoćama u razvoju.

Od 2012. godine angažovana je na Fakultetu društvenih znanosti dr. Milenka Brkića i imenovana u zvanje viši asistent za naučno područje društvenih nauka, naučno polje Defektologija.

Učestvovala je u realizaciji nekoliko većih Projekata vezanih za psihofizički razvoj dece sa poteškoćama u razvoju. Bila je deo tima za izradu eksterne mature u Kantonu Sarajevo, za decu sa teškoćama u razvoju. Član je profesionalne asocijacije "Udruženja surdoaudiologa FBiH", kao i profesionalne asocijacije "Udruženja defektologa Kantona Sarajevo – STOL".

Bila je aktivni učesnik na mnogim naučnim skupovima, seminarima i kongresima (u zemlji i inostranstvu) koji su tretirali teme celokupnog psihofizičkog razvoja dece oštećenog sluha, probleme, teškoće u procesu edukacije i rehabilitacije dece oštećenog sluha i dece sa ugrađenim kohlearnim implantom, zatim savremene trendove njihove edukativne i socijalne integracije u svakodnevne društvene tokove. Napisala je i objavila stručne i naučne radove iz oblasti edukacije i rehabilitacije dece oštećenog sluha i govora. Aktivno govori engleski, ruski i znakovni jezik.

Библиографија

1. Kurtagić, I., Kuzmanović, M., Mujkanović, E. (2004). Psihološka, sociološka i administrativna razmišljanja o integraciji slušno oštećene djece u redovnu školu u Bosni i Hercegovini. Zbornik radova sa stručnih skupova 9.studenoga 2001. Surdopedagogija danas i sutra 4.ožujka 2004. - "Komunikacijske potrebe – interdisciplinarnim pristupom do cjelovitih programa: zdravstvenih, edukacijskih i socijalnih" str.197 – 205. Zagreb. Hrvatska.
2. Кузмановић Јурчевић, М. (2008). Способност разумевања прочитаног садржаја ученика оштећеног слуха и ученика који чују, *Београдска дефектолошка школа*, 2, 23-36.
3. Кузмановић Јурчевић, М. (2010). Разумљивост говора при читању код ученика оштећеног слуха, *Београдска дефектолошка школа*, 1, 53-63.
4. Kuzmanović, M. (2012.). Funkcija čitanja kod djece oštećenog sluha osnovnoškolskog uzrasta. Zbornik radova sa Treće Međunarodne naučno-stručne konferencije <Unapređenje kvalitete života djece i mladih>. str.487-500. Zlatibor. Srbija.
5. Kuzmanović, M., Zečić, S. (2013). Artikulacija i čitanje kod djece oštećenog sluha osnovnoškolskog uzrasta. Zbornik radova sa Četvrte Međunarodne naučno-stručne konferencije <Unapređenje kvalitete života djece i mladih>. str. 599-609. Split. Hrvatska.
6. Кузмановић, М., Димић, Н. (2014). Специфичне грешке у читању код деце оштећеног слуха и деце која чују, Београдска дефектолошка школа, Друштво дефектолога Србије и ФАСПЕР, Вол. 20 (3), br. 60, 459 -474
7. Димић, Н., Мандарић, М., Исаковић, Љ., Кузмановић, М. (2014). Способност писања реченица од задатих речи код глувих и наглувих ученика. У.Ј. Карић, С. Остојић, М., Радић-Шестић (Ур.) Специфичност оштећења слуха, 101-117, Београд, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију ИСБН 978-86-6203-057-3
8. Исаковић, Љ., Ковачевић, Т., Кузмановић, М. (2014). Утицај узраста, степена оштећења слуха, оцене и пола на именовање предмета код глувих и наглувих ученика, Београдска дефектолошка школа, Вол.20 (3), Бр.60, 441 – 457, Београд, Друштво дефектолога Србије, Фаспер, ИССН 0354-8759. УДК 376.33
9. Kurtagić, I., Kuzmanović, M., Mujkanović, E. (2001). Strukturalna i funkcionalna veza između vizuelne percepcije i govora kod slušno oštećene djece, Zbornik apstrakata sa Petog Međunarodnog seminara verbotonalnog sistema – Multisenzorika i govor. str. 30. Zagreb. Hrvatska.

10. Kurtagić, I., Kuzmanović Jurčević, M.,Vehabović, H. (2003). Slušna, govorna i psihološka evaluacija djece sa CI uzrasta od tri do pet godina. Zbornik sažetaka sa Simpozija "Umjetna pužnica" – iskustva i rezultati. str. 21. Zagreb. Hrvatska.
11. Kurtagić, I., Kuzmanović, M., Mujkanović, E. (2003). Psihološka i administrativna razmišljanja o integraciji slušno oštećene djece u redovnu školu u BiH. Zbornik apstrakata sa Međunarodne naučno-praktične konferencije „Verbotonalna metoda. Socijalna adaptacija i integracija djece oštećena sluha. Osvrt. Problemi. Perspektiva“ str.18-19. Moskva. Zelenograd.Rusija.
12. Kurtagić, I., Kuzmanović, M., Mujkanović, E. (2005). Primjena Verbotonalne metode u rehabilitaciji djece sa kohlearnim implantatom u Bosni i Hercegovini. Zbornik apstrakata sa Drugog Kongresa Međunarodne verbotonalne udruge „Verbotonalni metod i umjetna pužnica“. Moskva. Rusija.

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФАКУЛТЕТ ЗА СПЕЦИЈАЛНУ

ЕДУКАЦИЈУ И РЕХАБИЛИТАЦИЈУ

ЛИЧНИ ПОДАЦИ КАНДИДАТА ЗА ИЗРАДУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

ПРЕЗИМЕ, ИМЕ ЈЕДНОГ РОДИТЕЉА И ИМЕ	Срзић (Стеван) Маја
ДАТУМ, МЕСТО, ОПШТИНА	01.05.1976. Сарајево, БиХ
НАРОДНОСТ	
МЕСТО СТАЛНОГ БОРАВКА,	Сарајево, БиХ
МЕСТО, ГОДИНА И НАЗИВ	Београд, 1999, Дефектолошки факултет
ДАТУМ СТИЦАЊА ЗВАЊА МАГИСТРА	21.12.2007.; научна област Сурдологија
НАЗИВ ТЕЗЕ И МЕСТО ОДБРАНЕ	Функција читања код деце оштећеног слуха основношколског узраста, ФАСПЕР
ЗАНИМАЊЕ	дефектолог-сурдоаудиолог
РАДНА ОРГАНИЗАЦИЈА У КОЈОЈ ЈЕ ЗАПОСЛЕН, МЕСТО И АДРЕСА	Центар за слушну и говорну рехабилитацију, Сарајево, БиХ

ПОТПИС КАНДИДАТА

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ЗА СПЕЦИЈАЛНУ
ЕДУКАЦИЈУ И РЕХАБИЛИТАЦИЈУ

САГЛАСНОСТ МЕНТОРА

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	**ЉУБИЦА ИСАКОВИЋ**
ЗВАЊЕ И ДАТУМ ИЗБОРА	**15.03.2016. године**
НАЗИВ УСТАНОВЕ У КОЈОЈ ЈЕ ИЗАБРАН У ЗВАЊЕ И УЖА НАУЧНА ОБЛАСТ	**ФАСПЕР, СУРДОЛОГИЈА**
УСТАНОВА У КОЈОЈ ЈЕ ЗАПОСЛЕН	**Факултет за специјалну едукацију**
ПРЕЗИМЕ И ИМЕ КАНДИДАТА	**Маја Срзић**
НАЗИВ ТЕМЕ	**Специфичност језичког израза код глувих и наглувих ученика**
УЖА НАУЧНА ОБЛАСТ	**Сурдологија**
САГЛАСНОСТ	

НАПОМЕНА: Ментор може бити лице које име звање наставника и које је у радном односу на факултету на којем је пријављена израда докторске дисертације, са пуним или непуним радним временом.

И З Ј А В А

Потписани/а **МАЈА СРЗИЋ**

Број уписа **2016/5030**

И з ј а в љ у ј е м

да предложена тема докторске дисертација под насловом **„СПЕЦИФИЧНОСТ ЈЕЗИЧКОГ ИЗРАЗА КОД ГЛУВИХ И НАГЛУВИХ УЧЕНИКА ОСНОВНОШКОЛСКОГ УЗРАСТА“** није предложена на другој високошколској установи у земљи или иностранству.

У Београду, 27.11.2017. **Потпис**